

Jan Obrąpalski

Jan Obrąpalski

1881–1958

Prezes SEP w latach 1934–1935

Jan Henryk Obrąpalski urodził się 13 lipca 1881 roku w Warszawie jako syn Erazma, inżyniera komunikacji, budowniczego kolei na terenie Cesarstwa Rosyjskiego i jego drugiej żony Marii z Siemiradzkich (pisarki i tłumaczki literatury włoskiej, siostry wybitnego malarza Henryka, twórcy między innymi kurtyn w teatrach Krakowa i Lwowa).

Absolwent gimnazjum klasycznego w Kielcach (1899) ukończył w czerwcu 1904 r. studia wyższe na Wydziale Mechanicznym Instytutu Technologicznego w Petersburgu. Po uzyskaniu dyplomu inżyniera technologa i odbyciu 10 miesięcznego stażu monterskiego w Sosnowcu, w latach 1906-1908 studiował termodynamikę i elektrotechnikę na Politechnice Berlińskiej – (niem. Technische Hochschule) w Berlinie-Charlottenburgu.

Po powrocie do Zagłębia Dąbrowskiego rozpoczął pracę zawodową początkowo w oddziale firmy Siemens w Sosnowcu, jako inżynier montażowy maszyn i urządzeń elektrycznych, a w 1911 r. został zaangażowany do Towarzystwa Górniczo-Hutniczego „Saturn” w Czeladzi, któremu podlegały wtedy kopalnie węgla: „Jowisz” i „Saturn” (a później także „Mars”) oraz cementownia „Saturn” w Grodźcu. Tam przeszedł wszystkie szczeble administracji technicznej od asystenta ruchu maszynowego na kopalni „Jowisz” do kierownika Wydziału Elektromechanicznego i członka dyrekcji oraz prokurenta Towarzystwa. Wykazał się nie tylko znakomitą wiedzą teoretyczną i praktyczną w zakresie technicznym, ale również okazał się świetnym organizatorem. Kierowany

przez niego zespół inżynierów - entuzjastów mechanizacji i elektryfikacji, przy poparciu ówczesnego dyrektora technicznego inż. Jana Brzostowskiego, sprawił że kopalnie „Saturn” i „Jowisz” były najbardziej zelektryfikowanymi zakładami górnictwa w Zagłębiu przed I wojną światową (wskaźnik elektryfikacji wynosił 76%). Zaprojektowana i wybudowana w 1912 elektrownia przemysłowa kopalni „Jowisz”, była jedną z największych i najnowocześniejszych w ówczesnej Europie.

Oprócz pracy zawodowej działał aktywnie w stowarzyszeniach technicznych, był inicjatorem założenia w 1911 Koła Elektrotechników w Sosnowcu wchodzącego w skład Sekcji Górniczo-Hutniczej Warszawskiego Oddziału Towarzystwa Popierania Rosyjskiego Przemysłu i Handlu. Po odzyskaniu niepodległości aktywnie uczestniczył w zjeździe założycielskim Stowarzyszenia Elektrotechników Polskich później działał w SEP na szczeblu Koła Sosnowieckiego i w Zarządzie Głównym.

W okresie od 1923 do 1926 był członkiem Komisji Elektryfikacji Polskiego Zagłębia Węglowego, która przygotowała stosowny memoriał dla Ministerstwa Robót Publicznych. W kadencji 1929/1930 był członkiem Zarządu Głównego SEP, w latach 1934-1935 piastował funkcję Prezesa SEP, a w kadencji 1935 – 1936 Wiceprezesa SEP. W 1938-1939 był prezesem OZW SEP w Katowicach i organizatorem X Jubileuszowego Zjazdu SEP w czerwcu 1939 roku. Oprócz pracy w SEP był w latach 1929-1934 przewodniczącym Koła Elektryków przy Stowarzyszeniu Polskich Inżynierów i Techników Województwa Śląskiego. Brał również aktywny udział w pracach Polskiego Komitetu Energetycznego i Polskiego Komitetu Normalizacyjnego.

Prezes SEP Kazimierz Szpotański (w środku) wraz z prezesem OZW SEP Janem Obrąpalskim (z prawej) i sekretarzem generalnym SEP Józefem Podoskim (z lewej) składają wieńce przy płycie Powstańca Śląskiego (Katowice, Plac Wolności, czerwiec 1939 r.)

Jednocześnie w roku 1924 rozpoczął wykładać na Wydziale Elektrycznym Politechniki Warszawskiej przedmioty: elektrotechnika górnictwa i hutnictwa oraz napędy elektryczne. Były to jedyne, a tak bardzo potrzebne dla przyszłych pracowników ciężkiego przemysłu, wykłady z tej dziedziny na polskich uczelniach technicznych. W 1928 r. został docentem, a w roku

akademickim 1929/1930 uzyskał habilitację, piątą z kolei, na Wydziale Elektrycznym Politechniki Warszawskiej, uzyskując prawo *venia docendi* (z łac. zezwolenie na wykładanie). Związany od początku działalności inżynierskiej z Zagłębiem Śląsko-Dąbrowskim nie przyjął oferowanej Mu w 1932 r. przez Politechnikę Warszawską Katedry Urządzeń Elektrycznych po zmarłym prof. Odrowążu-Wysockim i tytułu profesora zwyczajnego.

Obrąpalski miał ogromny wkład polonizację przemysłu i kadry technicznej na Górnym Śląsku. Od 1927 był dyrektorem Stowarzyszenia Dozoru Kotłów Parowych (SDKP) w Katowicach. Przekształcił je z instytucji o charakterze nadzorczym w uznaną w całym kraju placówkę naukowo-badawczą posiadającą oprócz działów kotłowego i elektrotechnicznego także dział ciepły i laboratorium chemiczne specjalizujące się w badaniach paliw i wody w zakładach przemysłowych i elektrowniach. W latach 1928-1932 był prezesem zarządu Śląskiego Instytutu Rzemieślniczo-Przemysłowego w Katowicach, a także aktywnym członkiem Zarządu Towarzystwa Popierania Wyższych Studiów Nauk Społeczno-Gospodarczych. Niestrudzenie zajmował się społecznie kompletowaniem i szkoleniem kadr polskich młodych inżynierów dla polskiego przemysłu na Górnym Śląsku. Sławne stały się comiesięczne spotkania inżynierów elektroenergetyków podczas których omawiano zamierzenia inwestycyjne, zagadnienia organizacyjne, czy ciekawsze awarie. Mówiono wiele o przyszłości polskiej energetyki. Jego uczniami i w pewnym stopniu wychowankami byli inżynierowie, a późniejsi profesorowie zasłużeni dla polskiej techniki i nauki profesorowie: Lucjan Nehrebecki, Andrzej Kamiński czy Stanisław Andrzejewski.

Podczas pobytu na Górnym Śląsku zajmował się w drugiej połowie lat trzydziestych także problematyką metodyki analizowania i tworzenia koncepcji i planów elektryfikacji kraju oraz planowania rozwoju elektroenergetyki i tworzenia krajowych systemów elektroenergetycznych. Wiele miejsca poświęcał także problematyce spalania w elektrowniach węgla niskokalorycznych, a także torfu. Były to wówczas dziedziny rozwijane w ówczesnej Europie, a wiele prac docenta Obrąpalskiego miało charakter pionierski.

Lata wojny i okupacji niemieckiej spędził w Warszawie, gdzie nawiązał kontakty z działającym w konspiracji urzędującym Prezesem SEP Kazimierzem Szpotańskim. W porozumieniu z nim stworzył i kierował pracami dwunastoosobowego zespołu fachowców, który opracował „Program Elektryfikacji Polski do roku 1960”. W programie tym wykorzystano nie tylko zdobycze najnowszej wiedzy technicznej, ale i stworzono syntezę techniczną, ekonomiczną i polityczną narodowej gospodarki. Przyjęto przy tym zachodnie granice Polski na Odrze i Nysie, a przedwojenne wschodnie. Było to zgodne z ówczesnymi poglądami zarówno polskiego rządu emigracyjnego w Londynie, jak i jego Delegatury na Kraj. Plan ten stanowił nie tylko w części podstawę do planu trzyletniego powojennej odbudowy kraju, ale i korzystano z niego wiele lat później przy wyborze lokalizacji nowych elektrowni.

Po zakończeniu wojny rozpoczął się ostatni, niestety nie najszcześniejszy okres aktywnego życia. Jan Obrąpalski miał wtedy 64 lata. Władze komunistyczne i Urząd Bezpieczeństwa znały nie tylko Jego przychylnie nastawienie do kształtowania gospodarki, nauki i polityki edukacyjnej polskiego Śląska w okresie międzywojennym. Jego współpraca ze środowiskami i organizacjami narodowymi, ale i tworzenie planów elektryfikacji Polski w granicach wschodnich przedwojennych i zachodnich powojennych we współpracy z Polskim Państwem Podziemnym podległym rządowi londyńskiemu, czy też sympatyzowanie z polityką gospodarczą reprezentowaną przez

sanacyjnego wojewodę Michała Grażyńskiego i premiera Eugeniusza Kwiatkowskiego i do tego powiązanie rodzinne poprzez małżeństwo syna Tadeusza z córką byłego premiera rządów sanacyjnych Ewą Kwiatkowską, wszystko to powodowało, że uznano za celowe objęcie Jego działań „specjalną opieką”. Świadomie został pozbawiony w 1945 roku majątku ziemskiego w Dziepułci koło Radomska mimo, że był on w tym czasie mniejszy od limitu 50 hektarów określonego przez powojenną reformę rolną.

Nie stracił wprawdzie energii i zapału do pracy, ale sytuacja i osobista i kraju nie nastrajała Go zbyt optymistycznie. Powrócił wprawdzie do Katowic na początku 1945 roku i podjął próbę powrotu do Stowarzyszenia Dozoru Kotłów, planując objęcie dozorem już nie Stowarzyszenia, ale Państwowego Dozoru Technicznego firm na całych Ziemiach Zachodnich i Północnych. Jednak próba okazała się nieudana i Jan Obrąpalski przeniósł się na Politechnikę Śląską.

Brał czynny udział w reaktywowaniu działalności przez SEP W marcu 1945 r., jako jeden z byłych prezesów SEP został członkiem Tymczasowego Zarządu Głównego i funkcję tę pełnił do grudnia 1947 r., tj. do I Walnego Zjazdu Delegatów SEP w Warszawie, na którym wybrano pierwszy powojenny Zarząd Główny SEP z prezesem Włodzimierzem Szumilinem.

W Politechnice Śląskiej zorganizował w 1946 pierwszą w Polsce Katedrę Energetyki, w której zajmowano się zagadnieniami gospodarki energetycznej. Mimo wielu starań ze strony zarówno władz Wydziału i Rektorów Politechniki, jak i pozytywne opinie luminarzy polskiej nauki, władze PRL wstrzymywały nominację na profesora zwyczajnego do 1956. Otrzymał ją więc dopiero na dwa lata przed śmiercią.

Pracując przez wiele lat bezpośrednio w przemyśle i na wyższych uczelniach wychował wielu wybitnych inżynierów elektryków i elektroenergetyków. W ciężkim przemyśle na Górnym Śląsku cieszył się i przed a także po wojnie wielkim autorytetem i spotykał się z wieloma wyrazami szacunku. Współpracował z Głównym Instytutem Górnictwa, brał udział w pracach Komitetu Elektryfikacji Polski w latach 1957-1958, a także Państwowej Rady Energetycznej.

Doceniał rolę książek i prasy technicznej. Opublikował ponad 30 artykułów, między innymi w Przeglądzie Elektrotechnicznym oraz 7 książek. Dwie z nich, a mianowicie „Maszyny wyciągowe” i „Gospodarka energetyczna” mały po trzy wydania (poprawiane i unowocześniane). Należał do tej grupy naukowców, którzy potrafili powiązać proces dydaktyczny z doświadczeniami z przemysłu, a także łączyć technikę z ekonomią. Był odznaczony dwukrotnie Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (w roku 1937 oraz 1955). Zmarł w grudniu 1958 roku. W roku 1959 Walny Zjazd SEP nadał Mu pośmiertnie godność Członka Honorowego SEP. W roku 2006 uchwałą XXXIII. Walnego Zjazdu Delegatów Stowarzyszenia Elektryków Polskich w Łodzi został ustanowiony w 125. rocznicę urodzin Profesora Medal Honorowy im. profesora Jana Obrąpalskiego.

Medal Honorowy SEP im. Prof. Jana Obrąpalskiego

Opracował: **Tomasz E. Kołakowski**

Redakcja dla potrzeb publikacji internetowej:

Jacek Nowicki, SG SEP

Źródła:

- 💡 *Akta osobowe prof. J. Obrąpalskiego w archiwum Politechniki Śląskiej.*
- 💡 *Historia Stowarzyszenia Elektryków Polskich 1919-1959. WCT NOT, Warszawa, 1959 r.*
- 💡 *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Elektryka 1960 r. nr 22 Historia Elektryki Polskiej. T. I. WNT, Warszawa, 1976 r. i t. II, WNT, Warszawa 1977 r.*
- 💡 *Zbigniew Białkiewicz, Prof. Jan Obrąpalski (1881-1958), Energetyka 1991 r., nr 1.*
- 💡 *Polskie Towarzystwo Elektrotechniki Teoretycznej i Stosowanej, Polacy zasłużeni dla elektryki, praca zbiorowa pod redakcją Jerzego Hickiewicza, Warszawa-Gliwice-Opole, 2009 r.*
- 💡 *Tomasz E. Kołakowski, 95 lat Stowarzyszenia Elektryków Polskich 1919-2014, COSiW SEP, Oficyna Wydawnicza Energia, Warszawa-Katowice, 2014 r.*